

iten behändig dataskärm istället
en stor otymplig telefonkata-
? Ja, i Frankrike finns redan
"takatalogen" i verkligheten,
sätter TOMAS OHLIN. Datorise-
reklam är knappast någon
pi längre, tycker han. Men det
tiska ointresset är uppenbart:
det arrangerades en informa-
sdag i Riksdagen kom det tre
soner . . .

tt Televerket är på god väg att
ffa sig ett monopol även inom
området oroar inte politi-
na. Hur ska reklambranschen
na utnyttja teledata på bästa
? Det nya som händer är ett
inerande område!

Teledata nytt statligt MONOPOL?

Datatekniskt sett har det senaste decenniet inneburit en revolution. För en gångs skull – för konsumenterna – har ökade prestanda kunnat kombineras med sänkta priser. Den dator man idag får för ett par tusenlappar kostade för 15–20 år sedan hundrafalt eller tusenfalt mer. Det är den

intensiva utvecklingen kring mikro-datorerna och mikrotekniken för lagring av data, som gjort detta möjligt.

Behovet av supersnabba tekniska hjälpmedel för att beräkna väderprognoser innan molnen har hunnit blåsa bort, för att göra analyser inom partikelfysik och kemi m m har tvingat fram ny och allt effektivare datateknik. Detta har sedan kommit andra tillämpningar till godo. Vad som idag finns inuti en liten räknedosa eller en hemdator är resultatet av miljarder kronors forskning, utförd i oftast nordamerikanska eller japanska laboratorier.

Detta är den ena sidan av medaljen:

Att datorernas beräkningsförmåga ökat så dramatiskt.

Den andra sidan talar om ökad kommunikation:

Via satellit eller på kabel för man nu över data med svindlande hastighet. En tidning trycks idag samtidigt i Ystad och Haparanda – resultatet av en blixtnabb dataöverföring på telenätet. Tekniken för sådan dataöverföring tar också miniaturiserad datalagring till hjälp, mel-

Fillic Tomas Ohlin (jodå, son till Bertil O) vid Datema-företaget Viewdata AB har sedan ett par år återvänt till industrin efter att i ett drygt decennium ha arbetat med offentlig datautveckling, bl a som sekreterare i flera statliga datautredningar – rörande text-TV och teledata.

Hans intressen har sedan mitten på sjuttioalet legat kring personlig databehandling, dvs den utveckling som nu tar fart i och med att persondatorer och hemterminaler sprids allt mer till kontor och vardagsrum.

lanlagring och kodning kräver supersnabb reaktion.

Dessa tekniska nyheter kommer till bruk i både de största tekniska systemen, och i de minsta. Stora fabriksavdelningar automatiseras nästan helt, robotar styr processer i för människan farliga arbetsmiljöer och mikroelement opereras in i mänskliga organ för att avhjälpa defekter.

Vi har alla lärt oss umgås med räknedosan på ett drygt decennium. Snart lär vi oss hemdatorn, därpå persondatorn som man bär med sig nästan jämt. Och betalkort med inbyggd mikrodator med minne – den elektroniska plånboken – är redan på väg att bli införd på en del håll.

I Frankrike håller man på att avskaffa telefonkatalogen. Den ska år 1992 vara helt ersatt av en liten nio tumms dataskärm med tangentbord. Sådana "elektroniska telefonkataloger" har beställts av fransk teleindustri i miljonupplaga redan, och de installeras nu utan kostnad för telefonabonnenten.

Vi är alltså inne i dataåldern. Informationsområdet är här. Vad säger politikerna om denna utveckling?

Politiskt ointresse

Vårt nuvarande statsfinansiella läge ger inte våra politiker mycken tid och kraft över för dagens data-tekniska utveckling. Kunnandet om data- och informationsfrågor hos våra riksdagsledamöter är för det mesta minimalt. Härom månaden anordnade den statliga Datadelegationen en informationsdag i Riksdagen, om just datautvecklingen. Tre personer kom. Tydligare kan knappast ointresset visas.

Televerket har långtgående planer på dataområdet. Man lägger ut optiska kablar för bl a kabel-TV, jobbar på telesatelliten Tele-X (som är en variant av Nordsat), inför nya teletjänster på löpande band, börjar sälja persondatorer och videogram, går in i förlagsverksamhet m m. Ska allt detta då monopoliseras? Bli inget kvar för vår industri, som ändå ska skapa exportinkomster och sysselsättning? Det är trist att behöva lägga märke till att även dessa frågor intresserar bara ett fåtal politiker. Utomlands är de statliga datamonopolen hett stoff. Men i Sverige, där finns det knappt plats på insändarsidorna.

Däremot, om man formulerar om saken. Dataöverföring är mediedistribution. Telenäten överför radio och TV-signaler. Datakommunikation är masskommunikation av bud-

skap som hör journalismen till. Då vaknar genast många av våra ansvariga. Ett TV-program som Studio-S härom året väckte ett kraftigt medvetande om våld i video. Att detta hjälpte till att starkt öka försäljningen av videospelare, det anade man inte.

Om datorer förmedlar masskommunikation, då måste datafrågorna in i mediepolitiken. Så resonerar en del politiker idag. Att man inte kan förbjuda TV-satellitantenner, det har förbudsintresserade politiker knappt hämtat sig från än. Nästa förbud rör reklam i kabel-TV. Och betal-TV måste förstås enbart förmedla icke-kommersiellt material. Text-TV förblir i monopolets hägn. Och teledata, inte ska man väl få beställa en biljett eller boka en semesterresa med sådan teknik. Ack, med allt för stor iver tar sig våra politiskt ansvariga an tekniken – i dessa fall. Förbuden haglar.

Andra former av datapolitik är mer måttfulla. Vi har en datalag som reglerar den personliga integriteten, och som ses efter av Datainspektionen. Nyanser finns givetvis i denna lags tillämpning. Vår nuvarande regering vill tillåta samhället mer än den vill bevara våra personligheter.

En svår fråga rör hur mycket vi ska centralisera våra stora samhällsliga datasystem. Det kostar alltid pengar att regionalisera, att nöja sig med en något lägre effektivitet än vad som maximalt är möjligt. Men tiden talar för decentralisering. Det är inte bara smådatorerna som gör sina röster hörda, centraliseringens förespråkare dämpar idag tonfallet även av principiella skäl.

Reklam i de nya medierna

Ett exempel på reklamens möjligheter med ny teknik får man från diskussionen kring teledata. Vad kommer att ske här?

En utgångspunkt för bedömning av hur teledata kommer att utvecklas måste vara beroende av hur väl man kan definiera detta "medium" i förhållande till andra kommunikationsformer. Teledata kan sägas vara det första verkliga tillgängliga "mediet" för tvåvägskommunikation – det använder sig av det vanliga telefonnätet. Denna dialogmöjlighet är fascinerande och kvalitativt ny. Detta hindrar dock inte att utvecklingen av teledata i och för sig säkert kan må väl av en jämförelse med andra och äldre "medier"

I det sammanhanget finns det anledning ifrågasätta gissningen att konsumenternas mediekonsumtion är konstant över tiden, så att om

användningen av ett medium ökar så minskar automatiskt ett annat.

Vad gäller definitioner kan man till att börja med notera att såvitt bekant samtliga hittillsvarande försök att definiera teledata har slagit slint. Informations-teknologiutredningen anförde i sitt slutbetänkande (SOU 1981: 45):

"med framställning i teledata förstås text och stillbilder som befordras för mottagning över telenät utan samband med ljud"

Denna formulering föddes våren 1981. Bakgrunden vid detta tillfälle var att vissa politiker (s och c) önskade införa restriktioner för "mediets" användning, och därför behövde se det definierat. Redan två år senare är emellertid väsentliga delar av den "definitionen" inaktuella. Tekniskt sett kan långsamt rörliga bilder överföras med teledatateknik, och många teledataterminaler kan redan överbringa olika ljudsekvenser – även om kvaliteten på ljudet ännu är rätt dålig (men blir mycket bättre om ett par år). Medieavgränsningen är emellertid redan urholkad.

Detta är ingen tillfällighet. Den tekniska utvecklingen driver ständigt fram nya medieformer.

Internationella system

I vårt land där medierna hittills reglerats politiskt i osedvanligt hög grad är det hälsosamt att notera att såväl den tekniska utvecklingen som det internationella medieutbytet driver på utvecklingen åt ett fritt och naturligt umgänge med nya medier, och därmed åt en verkligt vidgad yttrandefrihet.

Lika omöjligt som det är att i praktiken förhindra att sändningar via satellit når ut obegränsat, är det att reglera utbytet av information om och via teledata över nationsgränserna. Snart nog kommer vi därför att konfronteras med svenska varianter av de mest aktiva utländska teledatasystemen:

- den franska elektroniska telefonkatalogen
- det engelska Prestel, som i ökande grad börjar användas även för icke-kontorsbruk
- de finska systemen, även som elektroniska tidningar
- de västtyska användningarna av bl a postorder och bank, även direkt till och från konsumenternas bostäder
- de omfattande amerikanska teledataförsöken, med användning av kreditkort, samt med att jobba hemma via terminal
- de japanska persondatorerna med inbyggd teledatamöjlighet

Dagens teledataterminaler har ofta utseendet av en lätt modifierad TV-apparat. Själva teledatakostnaden är här ca 1 500 kr. Nya terminaltyper dyker emellertid upp allteftersom, där olika funktioner kombineras med teledata. Det kan röra text kontorstillämpningar, elektronisk post eller ren underhållning. Ofta är i dessa sammanhang "teledata" inget annat än en liten programvarumodul plus en sockerbitsstor chip (elektronisk krets).

Naturligtvis kan teledata kombineras med andra "medier". Just samverkan mellan olika medierformer är något som väntas känneteckna resten av 80-talet. En persondator med teledatafunktion som styr en videospelare är en utrustningstyp som väntas få stor spridning.

Priset för tillgång till teledata är därför svårt att precisera. Idag finns kompletta teledataterminaler för 5 000–6 000 kr, och priserna är sjunkande. Man kan också för en dryg tusenlapp köpa en programvarumodul för teledata till sin smådator. Eller för ca 2 500 kr en teledataadapter till sin TV. Redan finns persondatorer att köpa för omkring 2 000 kr, och detta pris kommer med säkerhet att sjunka under 1983 – när de japanska utrustningarna kommer på allvar. Då kommer man oftast att använda sin egen TV om man inte vill skaffa en bildskärm till. Vid slutet av 1982 finns ca 2 miljoner persondatorer i USA, varav ca 1 miljon sålts under 1982.

Teledata är ett billigare "medium" än video. Är det då mer tekniskt komplicerat, och kanske avskräckande för vanliga konsumenter? Nå, en viss mognadstid behövs säkert. Men även teledata kommer att vara frestande. Här kommer underhållning att spela en viktig roll. Nya lekar och spel, på en ambitionsnivå som ligger långt över de nuvarande TV-spelens. Helt nya former för underhållning, där användaren-konsumenten själv deltar aktivt, ensam eller i grupp med andra likatänkande.

Teledata från kontoret eller från en liten hemterminal, det blir ett fascinerande medium för oss alla. Och det är redan på väg.

Mediesamhället

Via satelliter, optiska kablar och telenät av olika slag kommer ett alltmer intensivt utbud av information att nå oss. Helt klart kommer mycket av detta att vara reklam. Vi kan inte isolera oss från omvärlden.

Detta vidgade utbud ökar också vår aptit på att producera egna re-

klamprodukter. Den nya tekniken för både produktion och distribution av bl a reklam kommer emellertid att förändra processerna en hel del. Om distributionen delvis automatiseras, försvinner behovet av massproduktion. Så fort alstret är färdigt och inlagt i datorns minne, är det omedelbart tillgängligt via telenät och satellit.

Om datatekniken delvis formaliserar även innehållet, så förändras också rollerna för de personer som idag är sysselsatta med skapande. Nya redskap sätts i kreatörens hand. En elektronisk penna, med ännu knappt definierade färger. Möjlighet att jobba i tre dimensioner. Kanske med ljud? Eller lukt?

De nya möjligheterna i den kreativa processen är spännande. Och

allt fler av oss kommer att kunna prova på. Att bli med kommer inte längre att vara något exklusivt. Via våra persondatorer kan vi delta i många fler informationsprocesser än hittills.

Datorerna ger oss en bok med oändligt antal sidor. ■

INFO

Nr 2 · 1983 · Utgiven av Annonsörföreningen

